

Ἡ Διάχυτη Νέα Θρησκευτικότητα

Στυλιανού Παπαλεξανδρόπουλου*

Ἡ σκέψη γιὰ μία, κατὰ τὸ δυνατόν, σφαιρική προσέγγιση τῆς Διάχυτης Νέας Θρησκευτικότητας (Δ.Ν.Θ.) προέκυψε ἀπὸ τὴν παρατήρηση ὅτι μία τέτοια προσέγγιση δὲν ὑπάρχει στὴ διεθνή βιβλιογραφία¹. Λαμβανόμενης ὑπ' ὄψιν τῆς ἔκτασης ποὺ αὐτὴ ἔχει καταλάβει στὴ σύγχρονη ψυχὴ καὶ τῆς ἐπιρροῆς ποὺ ἡ ἴδια ἀσκεῖ, τὸ πρᾶγμα εἶναι δυσεξήγητο. Ἴσως δὲν ἔχει προσεχθεῖ τὸ γεγονός ὅτι, ἀπὸ τὶς δύο μορφές, μὲ τὶς ὁποῖες ὑπάρχει ἡ Νέα Θρησκευτικότητα, τὴν ὀργανωμένη καὶ τὴ διάχυτη, ἐκεῖνη ποὺ, τὴ στιγμή ποὺ ἄλλοτε παντοδύναμες ὀργανωμένες Νέες Θρησκείες (Ν.Θ.) ἔχουν ἀποβιώσει ἢ ἔχουν χάσει τὴν ἀλλοτινὴ τους δύναμη, παραμένει καὶ ἐπηρεάζει βαθιὰ τὸν ἀνθρώπινο πολιτισμὸ εἶναι ἡ Δ.Ν.Θ. Ἡ ἴσως ἀκόμη δὲν ἔχει προσεχθεῖ ὅτι ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ ἔχουν τὸν χαρακτήρα τοῦ διάχυτου συνιστοῦν ἓνα σύνολο ποὺ μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα. Τέλος, ἴσως συγχέεται μὲ τὴ Νέα Ἐποχή. Ὡστόσο, ἡ Νέα Ἐποχή, ὅπου γίνεται ἀντικείμενο ἐξέτασης, εἶναι φανερὸ ὅτι συλλαμβάνεται ὡς τὸ σύνολο πολλῶν, μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, ὀργανωμένων ὁμάδων. Στὴ Δ.Ν.Θ. συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο: ὅτι δηλαδὴ τὰ στοιχεῖα ποὺ τὴν ἀποτελοῦν «πλέουν», γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε εἶδος ὀργανισμοῦ, μέσα στὴ σκέψη καὶ τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων κάθε εἶδους, καθημερινῶν, διανοουμένων, ὁποῖωνδήποτε· καὶ βρίσκουν ἔκφραση σὲ κάθε εἶδος χώρους τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ζωῆς, συχνὰ ἄσχετους μὲ τὸ φαινόμενο τῆς θρησκείας. Ἐκεῖ μπορεῖ νὰ βροῦν καὶ κατοικία, ὅποτε μπορούμε νὰ

* Ὁ Στυλιανὸς Παπαλεξανδρόπουλος εἶναι Ὁμότ. Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Ἡ ἔννοια τῆς διάχυτης (diffused) θρησκείας βεβαίως ὑπάρχει. Δὲν ἔχομε συναντήσει ὅμως δημοσιεύσεις σχετικὲς μὲ τὴ διάχυτη νέα θρησκευτικότητα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔννοια τῆς διάχυτης θρησκείας ἔχει στὶς σχετικὲς δημοσιεύσεις διαφορετικὴ σημασία (κυρίως ἐκεῖνη τῆς ἐξάπλωσης) ἀπὸ αὐτὴν ποὺ δίνομε ἐμεῖς ἐδῶ στὴ Δ.Ν.Θ.

δοῦμε αὐτοὺς τοὺς χώρους σὰν ἓνα εἶδος ξενιστῆς. Αὐτοὶ οἱ ξενιστῆς, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν, διαφέρουν ἀπὸ τὶς ὀργανωμένες ὁμάδες κατὰ τὸ ὅτι ἡ σχέση τους μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς Δ.Ν.Θ. πού φιλοξενοῦν δὲν εἶναι κτητική. Τέτοιοι μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ λογοτεχνία, ὁ κινηματογράφος, βιντεοπαιχνίδια, τραγούδια, ἡ καθημερινὴ ὀμιλία, ιδέες γιὰ τὴ διατροφή, γιὰ τὴν καλὴ φυσικὴ κατάσταση ἢ υγεία, ἀντιλήψεις γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ κόσμου, γιὰ τὴ σύσταση τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὸ νόημα τῆς ζωῆς κ.ο.κ. Βέβαια, μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μία μεικτὴ κατάσταση, δηλαδὴ ἓνα στοιχεῖο τῆς Δ.Ν.Θ. νὰ ὑπάρχει ὡς κτῆμα κάποιου ὀργανισμοῦ, ὁμάδας ἢ καὶ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ ἐντελῶς ἐλεύθερο. Ἐνα παράδειγμα, γιὰ νὰ γίνεῖ αὐτὸ κατανοητὸ εἶναι ἡ γιόγκα. Τὰ διάφορα εἶδη τῆς γιόγκα ὑπάρχουν βέβαια ὡς προϊὸν πού τὸ κατέχουν (καὶ τὸ διαθέτουν) ὀργανισμοί, ὁμάδες ἢ ἄτομα· ὑπάρχει ὅμως καὶ μέσα στὰ λάιφ στάιλ περιοδικά, στὸ διαδίκτυο, στὴν τέχνη, στὴ διατροφή κ.ἄ. σὰν ιδέες καὶ πρακτικὲς πού δὲν ἀνήκουν κάπου.

Ἔτσι ἡ Δ.Ν.Θ. μπορεῖ νὰ διακριθεῖ ὡς μία ιδιαίτερη ὄντοτητα ἢ ιδιαίτερο φαινόμενο. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι, ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ ἀδέσμευτου τοῦ χαρακτήρα της, ἡ Δ.Ν.Θ. μοιάζει μὲ τὴ λαϊκὴ θρησκεία – ἢ, γιατί ὄχι, εἶναι πιά λαϊκὴ θρησκεία ἢ, ἀκριβέστερα, ἓνα μεγάλο, σύγχρονο μέρος της. Αὐτὸ πού διακρίνει αὐτὸ τὸ μέρος – ἂν τὸ δοῦμε ἔτσι – ἀπὸ ἐκείνη, εἶναι ἡ νεότητα, ὅτι δηλαδὴ, ὅπως καὶ στὶς Ν.Θ. γενικά, τὰ στοιχεῖα πού τὴν ἀποτελοῦν, μὲ διάφορες ἔννοιες, κυρίως ὅτι μὲ τὴν τωρινὴ τους μορφή ἐμφανίσθηκαν στὰ νεώτερα χρόνια, εἶναι νέα.

Γιὰ νὰ ἐπιλεγοῦν τὰ στοιχεῖα πού ἀποτελοῦν τὴ Δ.Ν.Θ., χρειάζεται νὰ ὀρισθοῦν κάποια κριτήρια. Τέτοια θεωροῦμε ὅτι εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ἀνεξαρτησία

Ἦδη θίξαμε αὐτὸ τὸ κριτήριο. Ἡ αὐτονομία ἀπὸ ὅποιονδήποτε κτητικὸ φορέα εἶναι πού δίνει στὰ στοιχεῖα τῆς Δ.Ν.Θ. τὴν κύρια ιδιότητά τους. Αὐτὴ ἡ αὐτονομία μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ (ὅπως π.χ. ἡ ιδέα τοῦ σύμπαντος ὡς τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐμφανίσθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέσα σὲ ξενιστῆς ὅπως ἡ λογοτεχνία) ἢ νὰ εἶναι δευτερογενῆς (ὅπως π.χ. στὴν περίπτωση τῆς ιδέας τοῦ κάρμα, πού ἀρχικὰ ἀνῆκε σὲ Ν.Θ. ἀνατολικῆς προελεύσεως). Τὰ στοιχεῖα καθ' αὐτὰ εἶναι τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνα πού

συναντᾶ κανείς στὸ τεράστιο καλειδοσκόπιο ποὺ καταλαμβάνει στὸν ἀνθρώπινο πολιτισμὸ ἢ θρησκεία. Τὰ ἴδια ἢ παρόμοια μπορεῖ νὰ συναντήσῃ κανείς καὶ σὲ θρησκείες παλιές ἢ νέες, μεγάλες ἢ μικρές. Ἡ διαφορὰ εἶναι αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἀδέσμευτης ὑπαρξῆς.

2. Ἑκταση

Τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀποτελοῦν τὴ Δ.Ν.Θ., λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ διάχυτου τοῦ χαρακτήρα τους, δὲν γνωρίζουν σύνορα. Διαδίδονται μέσῳ τῶν ξενιστῶν τους γιὰ νὰ καταλάβουν, ὡς ἀποτέλεσμα, τὴν τεράστια ἔκταση ποὺ κατέχουν μέσα στὸν ἀνθρώπινο πολιτισμὸ. Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὴ ἡ ἔκταση εἶναι παγκόσμια· μὲ ἄλλα λόγια ὅτι ὡς σύνολο συνιστοῦν μία, μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοια, τῆς πανταχοῦ διάδοσης, παγκόσμια, γενικὴ καὶ κοινὴ θρησκεία.

3. Αὐτονόητο

Τὰ στοιχεῖα ποὺ συνιστοῦν τὴ Δ.Ν.Θ. ἔχουν καθιερωθεῖ καὶ ἐννοοῦνται ὡς δεδομένες, αὐτονόητες ἀλήθειες. Π.χ. ὁ διαλογισμὸς (μὲ τὶς θρησκευτικὲς του ἔννοιες, τοῦ μέσου ἐπικοινωνίας μὲ ὅ,τι θεωρεῖ κανεὶς ὡς θεῖο, τοῦ μέσου τῆς αὐτομεταμόρφωσης, τῆς αὐτογνωσίας κ.λπ.) ἔχει φθάσει νὰ θεωρεῖται εὐρέως ὡς τὸ αὐτονόητο τέτοιο μέσο ἔχοντας ἀντικαταστήσει σὲ αὐτὸν τὸν ρόλο τὴν προσευχῆ. Ἐνδειξη τοῦ γεγονότος ἀποτελεῖ, μεταξύ ἄλλων, καὶ τὸ πόσον ἡ ἀναφορὰ αὐτῆς ἀποφεύγεται, ἐνῶ ἀντίθετα ἐκείνου πάντοτε ἀπροβλημάτιστα ἐπιλέγεται.

4. Ὁ θρησκευτικὸς χαρακτήρας

Ὅσόσο, πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα εἴτε ἔχουν χάσει αὐτὸν τὸν χαρακτήρα (ὅπως π.χ. ὅταν ἡ γιόγκα γίνεται ἀπλὴ γυμναστικὴ ἢ τὸ Ζὲν φθάνει νὰ σημαίνει ἀπλῶς ἡρεμία ἢ λιτότητα) εἴτε ταλαντεύονται ἀνάμεσα στὰ ὅρια τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ μῆ. Μ' ὅλο ποὺ τὸ θέμα χρειάζεται μεγάλη συζήτηση, ἐδῶ θεωροῦμε ὅτι ἕνα ἴχνος ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ τους προέλευση πάντοτε παραμένει.

Μὲ βάση αὐτὰ τὰ κριτήρια, ὡς στοιχεῖα ποὺ ἀποτελοῦν τὴ Δ.Ν.Θ. μποροῦμε νὰ ἐντοπίσουμε τὰ ἑξῆς:

Στοιχεία ανατολικής προελεύσεως

1. Ἡ μετενσάρκωση

Ἡ ἰδέα τῆς μετενσάρκωσης παρουσιάζει μία ἀπὸ τὶς εὐρύτερες ἐκτάσεις διάχυσης. Πολὺ συχνὰ ἐμφανίζεται ὡς μέρος τοῦ συνόλου τῶν στοιχείων ποὺ ἀποτελοῦν μία πίστη συνιστάμενη ὄχι ἀπὸ νεοθρησκειακὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ ἀπὸ παραδοσιακὰ, π.χ. ὡς μέρος τῆς πίστεως χριστιανῶν.

2. Τὸ κάρμα

Παραδοσιακὰ συνοδεύει τὴν ἰδέα τῆς μετενσάρκωσης, ὡς τὸ γενεσιουργό τῆς αἰτίας. Στὴ Δ.Ν.Θ. κυκλοφορεῖ κατὰ κανόνα ὡς ἄσχετο ἀπὸ αὐτὴν καὶ μὲ ἄλλες ἔννοιες, ὅπως ἐκείνη τοῦ μοιραίου.

3. Ἡ γιόγκα

Ἐξυπηρετώντας τὴν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν διαφόρων θρησκευτικῶν συστημάτων, ἀλλὰ, μέσῳ τῆς ἀπόσπασης διαφόρων στοιχείων τῆς (π.χ. τῶν σωματικῶν στάσεων, τῶν τρόπων ἀναπνοῆς κ.λπ.) καὶ θεραπευτικῶν ἀγωγῶν ἢ βελτιώσεων τῆς ψυχικῆς ἢ σωματικῆς κατάστασης, ἀποτελεῖ ἴσως τὴν εὐρύτερα διάχυτη ἰδέα καὶ πρακτικὴ.

4. Ὁ Διαλογισμὸς

Παραδοσιακὰ τὸ κεντρικὸ στοιχεῖο τῆς γιόγκα γνωρίζει, μὲ ποικίλες μορφές (ὅπως π.χ. τὴ mindfulness), ἐπίσης τεράστια διάδοση, συχνὰ μὲ περισσότερο ἀπὸ τὴ γιόγκα φανερὴ ἢ τονισμένη τὴ θρησκευτικὴ διάσταση.

5. Ἡ ἀνθρωπολογία τῶν τσάκρα

Ὡς αὐτονόητα ἀληθινὰ θεωροῦνται ἀπὸ πολλοὺς διάφορες ἀνθρωπολογίες (δηλαδὴ ἰδέες περὶ συστάσεως καὶ λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου). Αὐτὴ μὲ τὰ ἐνεργειακὰ κέντρα ποὺ λέγονται τσάκρα καὶ πού, ὑπὸ διάφορες μορφές, ἀποτελεῖ τὴν ἀνθρωπολογικὴ βάση ποικίλων γιόγκα εἶναι ἀπὸ τὶς πλέον διαδεδομένες.

6. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐντὸς μας

Ὅτι τὸ ἀπόλυτο μὲ διάφορες μορφές (π.χ. ὡς ὁ Θεός, ὡς ὁ φωτισμὸς κ.λπ.) εἶναι μέσα μας καὶ ὄχι κάπου «ἐκεῖ ἔξω» καὶ δὲν χρειάζεται νὰ

τὸν ψάξομε μακρὰ μας, εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ διάχυτες ιδέες, ἀποτελώντας τὴ βάση πολλῶν γιογιικῶν καὶ ἄλλων πρακτικῶν. Ὅτι ἡ ψυχὴ μας εἶναι ἓνα φτερωτὸ ὄν, ἄγγελος, ἢ ὅτι κάποιος εἶναι «ἄγγελος στὴ γῆ»² μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς μία ἐκδοχὴ τῆς ἴδιας ιδέας.

Στοιχεῖα ἀπὸ ἄλλες προελεύσεις

1. Τὸ σύμπαν ὡς Θεὸς

Τὸ σύμπαν ἔχει πάρει στὸν νοῦ πολλῶν ἀνθρώπων τὴ θέση τοῦ Θεοῦ. Νοεῖται ὡς ἀντικείμενο, ἀλλὰ ταυτόχρονα ὡς κάτι προσωπικό, προικισμένο δηλαδὴ μὲ νόηση, βούληση, συμπάθεια κ.λπ. Παραδειγματικὴ φράση εἶναι ἡ γνωστὴ, ὅτι ἂν ἐπιθυμεῖ κανεὶς κάτι πολὺ, τὸ σύμπαν συνωμοτεῖ γιὰ νὰ τὸ πραγματοποιήσει. Γιατί τὸ σύμπαν προτιμᾶται στὴ θέση τοῦ Θεοῦ καὶ ἀντὶ αὐτοῦ; Εἶναι ἐμπειρικὰ δεδομένο, ἄρα, ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Θεό, ποὺ κανεὶς δὲν ξέρει ἂν ὑπάρχει ἢ ὄχι, ὑπαρκτό. Εἶναι ἀντικείμενο, ἄρα ἀσφαλὲς ὡς πρὸς τὴν ἄρση τῆς ἐλευθερίας μου, ποὺ στὴν περίπτωσή τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ τίθεται ἐν κινδύνῳ.

2. Ἡ ἐνέργεια

Ἡ ιδέα τῆς ἐνέργειας, ὡς στοιχεῖο ποὺ ἂν ἀποκτήσει κάποιος μεταβαίνει ἀπὸ μία κατάσταση ποὺ θεωρεῖται σχετικὴ ἢ καὶ κακὴ, ποὺ ἀπολυτοποιεῖται ἢ ἴδια ὡς ἓνα, συχνὰ μὲ μία ἀσαφῆ ἔννοια, θεῖο στοιχεῖο, ὡς κάτι ποὺ διαθέτουν ὀρισμένοι τόποι, ποὺ γι' αὐτὸν τὸν λόγο γίνονται κάτι σὰν προσκυνηματικοί.

3. Ὑπερφυσικά ὄντα

Πλῆθος ὄντων συνιστᾷ αὐτὴν τὴν κατηγορία. Μὲ τὸν ὄρο «ὑπερφυσικά» ἐννοοῦμε ὄντα ποὺ διαθέτουν χαρακτηριστικὰ τέτοια, ποὺ τὰ καθιστοῦν ὄντα ἄλλου, ἀνώτερου ἐπιπέδου. Μπορεῖ νὰ εἶναι –καὶ συνήθως εἶναι– ἐνδοκόσμια, ὅπως οἱ ἥρωες τῶν βιντεοπαιχνιδιῶν ἢ τῆς νεομυθολογίας. Μπορεῖ νὰ ἀνήκουν σὲ ἄλλες διαστάσεις ἢ κόσμους, ποὺ ἀποτελοῦν

2. Βλ. <https://www.beliefnet.com/inspiration/angels/galleries/7-signs-you-may-be-an-angel-on-earth.aspx>.

ώστόσο μέρη τοῦ συνόλου τοῦ σύμπαντος, ὄρατοῦ καὶ ἀόρατου, ὅπως οἱ ἐξωγήρινοι ἢ οἱ ἄγγελοι. Ὑπάρχουν σὲ διάφορες κατηγορίες, ὅπως π.χ. οἱ σωτῆρες (τῆς πόλης, τοῦ κόσμου) σὰν τὸν Μπάτμαν ἢ τὸν Σούπερμαν ἢ προσωπικοὶ προστάτες ὅπως οἱ ἄγγελοι, “Spirit Guides” κ.λπ. Τὰ ρομπότ παρουσιάζουν σημάδια ὅτι πρόκειται νὰ πάρουν μία τέτοια θέση. Ἦδη ἀναπτύσσεται ἓνα εἶδος μυστικισμοῦ τῶν ρομπότ. Τὰ ἄλλα ὄντα εἶναι θεοί, ἐφόσον ὅλα ὅσα ἔχουν ὑπερβαίνουν τὸ σύννητες: ἀνώτερη γνώση, ὑπερφυσικὲς δυνάμεις κ.λπ. Ἦ εἶναι ἀπλῶς ἄλλες μορφὲς ζωῆς, ὅπου ἡ ἑτερότητα συλλαμβάνεται ὡς θεότητα. Ἡ προτίμηση τέτοιων ὄντων ἀντὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἴδια μὲ ἐκείνη ποὺ ὑπάρχει στὸν πολυθεϊσμό: αὐτά, ἂν καὶ ὑπερφυσικά, δὲν εἶναι ὑπερβατικά ἢ ἐντελῶς ἄλλα. Συνεπῶς βλέπονται ὡς κάτι κοντινὸ μου, ὡς κάτι συγγενὲς μὲ ἐμένα καὶ ὡς ἓναν βαθμὸ οἰκεῖο, ὡς ὄντα μὲ τὰ ὁποῖα μπορῶ νὰ ἐπικοινωνήσω καὶ νὰ τοὺς θέσω αἰτήματα.

4. Σωτῆρες

Εἶναι μία ἰδιαίτερη κατηγορία ἐνδοκόσμιων ὑπερφυσικῶν ὄντων. Σῶζουν ἀπὸ κακοὺς ἢ ἀπὸ ὑπερφυσικὲς, ἐξωγήρινες κ.λπ. ἀπειλὲς τὸν κόσμο, τὴ γῆ (ὅπως ὁ Σούπερμαν κ.ἄ.) ἢ τὴν πόλη (ὅπως ὁ Μπάτμαν).

5. Περιοχὲς τοῦ κόσμου

Πρόκειται γιὰ ἄλλες ἀπὸ τὸν καθημερινό, γνωστὸ κόσμο περιοχὲς, ποὺ λόγῳ κυρίως τῆς ἑτερότητάς τους ἀπὸ αὐτὸν ἐπενδύονται μὲ θρησκευτικὸ χαρακτήρα. Εἶναι ἄλλες διαστάσεις, τὸ ἀπώτερο σύμπαν, τὸ πολλαπλὸ σύμπαν (ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλοὺς κόσμους) ἢ καὶ τεχνητοὶ κόσμοι (ὅπως στὸ *Μάτριξ*). Πρόκειται γιὰ νέες, μυθικο-επιστημονικὲς κοσμολογίες. Ὑπάρχουν κυρίως στὴν ἐπιστημονικὴ φαντασία καὶ τὴ νεομυθολογία.

6. Ἡ ἱερότητα τῆς φύσης

Ἡ θεοποίηση τῆς ἴδιας τῆς φύσης εἶναι ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες θρησκευτικὲς ιδέες ποὺ ἔχουν διαχυθεῖ προερχόμενες ἀπὸ συστήματα ὅπως ὁ οἰκοφεμινισμὸς κ.λπ. Συγγενὴς εἶναι ἡ ιδέα τοῦ σύμπαντος ὡς ἀπολύτου.

7. Τὸ φυσικὰ καλῶς ἔχειν (well being ἢ wellness)

Στὸ βάθος του κεῖται ἡ ἰδέα ὅτι ἡ φύση ὡς ἔχει εἶναι κάτι θεῖο καὶ συνεπῶς καὶ κάθε τι τὸ φυσικὰ δεδομένο μετέχει αὐτοῦ τοῦ θεῖου χαρακτήρα. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο μπορεῖ να θεωρηθεῖ τμήμα ἡ ἐκδοχὴ τοῦ 6. Ὅστος οὖς ὑπάρχει σὰν ἓνα ἀνεξάρτητο σύνολο ἰδεῶν καὶ πρακτικῶν. Ἐναλλακτικὲς ἰατρικὲς ποὺ βασίζονται σὲ ἀγωγὲς ποὺ θεωροῦνται «φυσικὲς» (μὴ τεχνητές), ἢ «θετικὴ ψυχολογία»³, ἐναλλακτικὲς ἀνθρωπολογίες ποὺ μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὴ βελτίωση τῆς φυσικῆς κατάστασης (π.χ. ἡ αὐρα), ἡ ἀποθέωση τῆς ὑγιεινῆς τροφῆς (healthy food), τῆς ὑγιεινῆς ζωῆς κ.λπ. ἐντάσσονται ἐδῶ.

8. Αὐτομεταμόρφωση

Σὲ κάτι ἄλλο, συνήθως θεωρούμενο ὡς ἀνώτερο ἀπὸ τὸν κοινὸ ἄνθρωπο. Ἐδῶ ἀνήκουν διάφορες ἰδέες καὶ πρακτικὲς, ὅπως ὁ νεοσαμανισμὸς, ἀποτέλεσμα κυρίως τῆς τεράστιας διάδοσης τοῦ ἔργου τοῦ Καστανέδα, ἡ μαγεία κ.λπ. Ἀλλὰ καὶ πρακτικὲς ὅπως π.χ. οἱ πολεμικὲς τέχνες μπορεῖ νὰ ἔχουν ἓναν τέτοιο σκοπὸ.

9. Αὐτοβοήθεια (self help)

Ἡ αὐτοβοήθεια, προερχόμενη σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ Νέες Θρησκείες ὅπως ἡ New Thought, ἐστιάζοντας ἀπολύτως στὶς δυνάμεις, ἰδιότητες κ.λπ., συχνὰ ἀπόκρυφες (π.χ. ἡ θεραπευτικὴ δύναμη τοῦ νοῦ, ἡ δύναμη τῆς θετικῆς σκέψης), ἀναβιβάζει τὸ ὑποκείμενο σὲ ἓνα ὄν ποὺ ἔχει τὴν κατάσταση τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τῆς ζωῆς του στὰ χέρια του σὲ βαθμὸ ἀπόλυτο, δηλαδὴ σὲ ἓναν μικρὸ θεό. Συχνὰ κρύβει τὸν σκοπὸ τῆς αὐτομεταμόρφωσης σὲ κάτι ἀνώτερο.

10. Ἀντιχριστιανικοὶ μῦθοι

Εἶναι μία ἰδιαίτερη κατηγορία. Ὁ ἀντιχριστιανισμὸς εἶναι δομικὸ χαρακτηριστικὸ τῶν Νέων Θρησκειῶν καὶ ἔχει σημειώσει τεράστια διάχυση. Ἐδῶ ἀνήκουν ἀνιστορικὲς ἀφηγήσεις (μῦθοι), ὅπως π.χ. ὅτι

3. Ὅπου ἡ «πνευματικὴτητα», δηλαδὴ ὁ διαλογισμὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ “forgiveness” (συγχώρηση) κ.λπ. τίθενται στὴν ὑπηρεσία τῆς “wellness” (εὐεξίας)· βλ. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-pursuit-of-peace/202302/5-spiritual-practices-that-increase-well-being>.

ὁ χριστιανισμὸς ἀποϊεροποίησε τὴ φύση· ὅτι κατέστρεψε τὸν ἀρχαῖο πολιτισμὸ· ὅτι ὑπῆρξε ὁ διηνεκὴς ἐχθρὸς τοῦ ἑλληνισμοῦ κ.τ.π.

11. Συνωμοσιολογία

Δὲν τίθεται θέμα ἀλήθειας ἢ ψεύδους τῶν ὄσων διατείνονται οἱ διάφορες συνωμοσιολογικὲς θεωρίες. Ἡ συνωμοσιολογία βλέπεται ὡς θρησκεία στὸ μέτρο ποὺ παρουσιάζει τὸ θρησκευτικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς προβολῆς μιᾶς ἀλήθειας, ἢ ὁποία διακρίνεται ἀπὸ ἀπολυτότητα, καθὼς καὶ τὶς συνακόλουθες συμπεριφορὲς τῆς θεώρησής της ὡς βασικοῦ νοήματος τῆς ζωῆς τοῦ ὑποκειμένου της, τῆς φανατικῆς ἐμμονῆς ἢ ἔχει στοιχεῖα παρόμοια μὲ ἐκεῖνα ποὺ χαρακτηρίζουν τὶς θρησκείες⁴ κ.λπ.

12. Death Culture

Ἡ λατρεία στοιχείων συνδεδεμένων μὲ τὸ φαινόμενο τοῦ θανάτου (σκοτεινοὶ μεταθανάτιοι κόσμοι, τὰ πλάσματα ποὺ ζοῦν σὲ αὐτοὺς, νεκροκεφαλὲς κ.λπ.). Συχνὰ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ λατρεία τοῦ σατανᾶ. Τὸ φρικτὸ προσλαμβάνει ἕναν ἱερό χαρακτήρα καὶ γίνεται γοητευτικὸ.

13. Ἡ διάκριση πνευματικότητας καὶ θρησκείας

Ἡ πνευματικότητα ἔχει πολλὰ νοηματικὰ περιεχόμενα (π.χ. μὲ αὐτὴν μπορεῖ νὰ ἐννοεῖται μία θρησκευτικότητα ποὺ ἔχει ὡς σκοπὸ τὴν ἔνωση μὲ ὅ,τι θεωρεῖ ὡς ἀπόλυτο, μὲ βάση μία ἀνθρωπολογία, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ θεῖο ὑπάρχει μέσα μας. Ὑπ’ αὐτὴν τὴν ἔννοια συμπίπτει μὲ τὸν τύπο θρησκείας ποὺ ὀνομάζεται μυστικισμὸς. Μπορεῖ ἐπίσης νὰ σημαίνει τὴν ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ἐξάρτηση καὶ πάντοτε ἀνοικτὴ σὲ ἀλλαγές, νέα στοιχεῖα κ.λπ. θρησκευτικότητα, τὴν ὁποία κατασκευάζει τὸ ὑποκείμενό της, ἐπιλέγοντας ὅ,τι κρίνει ὡς ἀλήθειες καὶ συνδυάζοντάς τες σὲ ἕνα σύνολο). Ἐνα κοινὸ στοιχεῖο ὄλων τῶν ἐννοιῶν τῆς πνευματικότητας εἶναι ὅτι αὐτὴ διακρίνεται ἀπὸ τὴ θρησκεία, ἢ ὁποία θεωρεῖται ὡς χαρακτηριζόμενη ἀπὸ

4. “Ideas shared by both religion and conspiracy theories – including the paranormal, esotericism, millennialism, and prophecy”. Βλ. David G. Robertson, Asbjørn Dyrendal, “Conspiracy Theories and Religion”, <https://academic.oup.com/book/25369/chapterabstr act/192469285?redirectedFrom=fulltext&login=false>.

ἀνελευθερία, ἐξάρτηση, δογματισμό κ.λπ. Συνακόλουθα, ὅτι ἡ ἴδια ἀντιπροσωπεύει κάτι θετικό, ἐνῶ ἡ θρησκεία κάτι ἀρνητικό. Ἐπίσης, μὲ βάση τὴ θετικότητά της, παρουσιάζεται γενικὰ ὡς ἀντικαταστάτης τῆς θρησκείας.

14. Μή-ἀνήκειν (non-belonging)

Συνήθως ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μὴ ἀποδοχῆς οἰασδήποτε (θρησκευτικῆς ἐδῶ) αὐθεντίας καὶ τῆς παράλληλης ἐξύψωσης τοῦ ὑποκειμένου σὲ τέτοια αὐθεντία⁵.

Οἱ ἴδιες οἱ γενικὲς ιδιότητες τῶν Νέων Θρησκειῶν

Ὑπάρχουν ιδιότητες ποὺ εἶναι γενικὲς στὶς Νέες Θρησκείες, μὲ ἄλλα λόγια ποὺ εἶναι κοινὲς σὲ αὐτές. Αὐτὲς οἱ ιδιότητες ἀποτελέσαν συχνὰ καὶ τὴ βάση τῆς δημιουργίας καθὼς καὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν Νέων Θρησκειῶν, ἀλλὰ ἐπίσης, διαχόμενες, χαρακτηρίζουν γενικὰ καὶ τὴ Δ.Ν.Θ. Τέτοιες μπορεῖ νὰ εἶναι:

Α. Ἡ Λογικότητα. Ἡ ἀντικειμενικότητα

Μὲ βάση αὐτὲς τὶς δύο, τὰ στοιχεῖα τῆς Δ.Ν.Θ. χαρακτηρίζονται πολὺ συχνὰ ἀπὸ «ἐπιστημονικότητα». Εἶναι ἀληθινὰ ὡς ἀντικειμενικῶς (ἀποδείξιμα ἢ, μὲ διάφορους τρόπους, ἐμπειρικῶς) ἀληθινὰ. Ὡς τέτοια ἀντιδιαστέλλονται ἀπὸ στοιχεῖα τῆς «πίστης». Αὐτὰ ἐπιβάλλονται δογματικά, ἐνῶ ἐκεῖνα εἶναι πρόσφορα στὴν ἀντικειμενικὴ ἐπαλήθευση. Ἐδῶ ἀνήκουν στοιχεῖα ποὺ ἔχουν γίνει διάχυτα προερχόμενα ἀπὸ θρησκείες γνώσεως, ὅπως ἡ Θεοσοφία, ἡ γιουγκιανὴ ψυχολογία κ.ἄ.

5. «Γιὰ τοὺς φορεῖς τους, ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτὸς τους εἶναι ἡ πηγὴ στοιχείων ποὺ ἀποτελοῦν τὴ θρησκεία τους καὶ ἡ ἄρνηση ἢ ἡ ἀπόρριψη κάθε εἶδους ἐξωτερικῆς ἢ ἀνώτερης αὐθεντίας, ἄρθρο πίστεως». Στ. Παπαλεξανδρόπουλος, «Πολυπολιτισμικότητα καὶ πολυθρησκευτικότητα», στό: *Φιλία καὶ Κοινωνία: Τιμητικός Τόμος στὸν Καθηγητὴ Γρηγόριο Δ. Ζιάκα*, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 437. Βλ. ἐπίσης Jon P. Bloch, *New Spirituality, Self and Belonging*, Praeger, London 1998, τὶς ἐνόητες: "Self as autonomy" καὶ "Self-Autonomy as Spiritual Ideology", σ. 33 ἐξ.

Β. Ὁ ἀνορθολογισμὸς

Ὡστόσο, ἀπὸ τὸν ἀνορθολογισμὸ ποὺ ἔθρεψε στὰ νεώτερα χρόνια ὁ Ρομαντισμὸς, ἀντιδρώντας στὸν περιορισμένο στὸν ὀρθὸ λόγο ἄνθρωπο τοῦ Διαφωτισμοῦ, εὐνοήθηκαν θρησκείες ὅπως π.χ. τὸ Ζέν. Ἡ ἀπολυτοποίηση τῆς ἐλευθερίας (χαρακτηριστικὸ τῆς ἐποχῆς τῶν δεκαετιῶν τοῦ '50 καὶ '60, μὲ ἐκπροσώπους τοὺς μπήτνικς καὶ χίππυς, ἀλλὰ σήμερα ἐπανερχεται) εἶναι μία ἀπὸ τὶς πιὸ διάχυτες ἐκφράσεις αὐτοῦ τοῦ πνεύματος. Ἐδῶ ἐπίσης ἀνήκει ἡ ἔξαρση στὸν ἀπόλυτο βαθμὸ τῆς ιδέας τῆς προτεραιότητος τοῦ «βιώματος» ἢ τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας.

Γ. Ἡ ἀποτελεσματικότητα

Στὴ θρησκευτικὴ δραστηριότητα ἐπιζητοῦνται ἢ ἀναμένονται ἀπτά, ἐμπειρικὰ ἀποτελέσματα.

Δ. Ἐνδοκοσμιότητα

Ἄλλοῦ τὴν ἔχομε ὀνομάσει «κοσμοθεϊσμό».⁶ Πρόκειται γιὰ τὴν τάση νὰ θεοποιοῦνται ὅχι ὑπερβατικὰ μεγέθη, ἀλλὰ μεγέθη ποὺ ἀποτελοῦν στοιχεῖα τοῦ κόσμου. Τὸ σύμπαν, ὅλοι οἱ ὑπερήρωες, οἱ θεότητες στὰ βιντεοπαιχνίδια καὶ ἄλλοῦ, ἕνας πλανήτης ποὺ ἐπιτελεῖ θαύματα στὸ Σολάρις τοῦ Στανισλάβ Λέμ, ἡ σκόνη στὰ ἔργα τοῦ Φίλιπ Πούλμαν, τὰ ἄστρα κ.λπ. εἶναι στοιχεῖα ποὺ ἀποτελοῦν μέρη τοῦ κόσμου.

Ἀφηρημένες ιδέες. Μία ξεχωριστὴ κατηγορία

Α. Ἡ ἑτερότης

Σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσι τὸνίζονται καὶ θεοποιοῦνται ἢ ἱεροποιοῦνται σημεῖα, μέρη, δυνάμεις, δυνατότητες τοῦ σύμπαντος ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἑτερότητα (otherness). Ἄλλες μορφές ζωῆς, ἄλλες δυνατότητες, ὑψηλότερες κ.λπ.

6. Βλ. «Οἱ νέες θρησκείες: Ἱστορικὴ ἐπισκόπησι καὶ συστηματικὴ θεώρησι», στό: Στ. Παπαλεξανδρόπουλος, *Δοκίμια Ἱστορίας τῶν Θρησκειῶν*, ἐκδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, Ἀθήνα 1997, σ. 157 ἔξ.

Β. Ἡ ὀλότης (ἄπειρο, ἓνα, ὄλο)

Ἡ ἔννοια αὐτή, μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία συλλαμβάνεται τὸ ἀπόλυτο σὲ πολλὲς Νέες Θρησκείες, ἔχει διαχυθεῖ καὶ ἀποτελεῖ μία πολὺ συνήθη ἀντίληψη τοῦ ἴδιου καὶ στὴ Δ.Ν.Θ. Ὅχι μὲ ὑπερβατικὴ, ἀλλὰ κατὰ κανόνα μὲ κοσμοθεϊστικὴ ἔννοια, ὅπως στὶς περιπτώσεις τῆς ἐνότητας τοῦ παντός, τῆς ἐνότητας ὡς τῆς βάσης τῶν πολλῶν, τῆς ἐνότητας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων⁷ κ.λπ., λαμβάνει τὴ θέση τοῦ ἀπολύτου.

SUMMARY

The Diffused New Religiosity

By Stylianos Papalexandropoulos, *Prof. Em.*
National and Kapodistrian University of Athens

This is a volume that endeavors to describe the phenomenon to which we give the name Diffused New Religiosity. This name presupposes that New Religiosity exists in two basic forms, i.e. the organized one and the diffused one. By the second is meant the total of the new religious ideas and practices that exist as free from any sort of belonging, independent elements, that float freely in all areas of cultural life, like in literature, movies, songs, hygiene, in video games, in neomythology, in everyday speech, in ways of thinking about the cosmos or about man etc. They have acquired their freedom, which is their crucial characteristic, either by having broken free from New Religious organizations to which once belonged (as, for instance, the idea of transmigration) or because they came into being independently of them (as the idea of the universe as a quasi personal absolute). Since they have been diffused all around the globe, they constitute a sort of an international new popular religion. In this introductory article we try to locate such elements and describe

7. «Κατὰ βάθος τίποτε δὲν μᾶς χωρίζει, εἴμαστε ἓνα καὶ ζοῦμε μεταξὺ μας ἁρμονικὰ μέσα σὲ ἓνα κλίμα ἀλληλοσεβασμοῦ καὶ ἐνσυναίσθησης. Τὴν οὐτοπία αὐτὴ διαλέγω νὰ ὀνομάσω καὶ νὰ ἀποδεχθῶ σὰν τὸν δικό μου θεό». Συνέντευξη τοῦ Γιάννη Καλογήρου στὴν Ἀλεξάνδρα Σκαράκη, *Ἡ Καθημερινή*, 9-10-2022, σ. 10.

them in a concise way, while some of them have been more fully examined in the rest of the volume.